

Vedlegg 4: **Skader og ulykker**

● **UTGAVE: 2023** ●

Ulykker som fører til personskade er en stor utfordring for folkehelsen. Personskader som følge av ulykker er nesten i samme størrelsesorden som kreft, målt i tapte leveår. Ulykker med personskader tar relativt mange unge liv, og er den største dødsårsaken for personer under 45 år. Muligheten for å forebygge er gode og effekter av tiltak kan komme raskt. Oversikt over hvor og når ulykker inntreffer osv. kan bidra til økt oppmerksomhet mot forebygging og mer treffsikkerhet i tiltaksarbeidet.

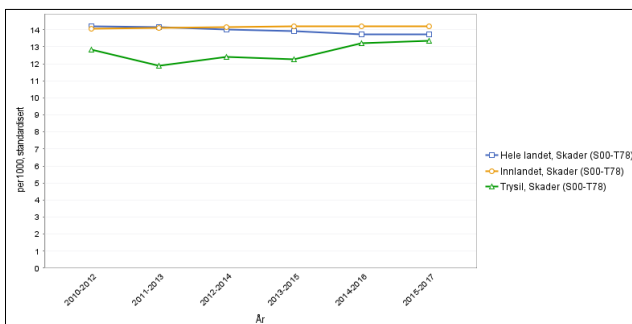
Innholdsfortegnelse

1. Personskader, behandlet i sykehus.....	2
2. Hoftebrudd, behandlet i sykehus.....	3
3. Ski- og sykkelskader	4

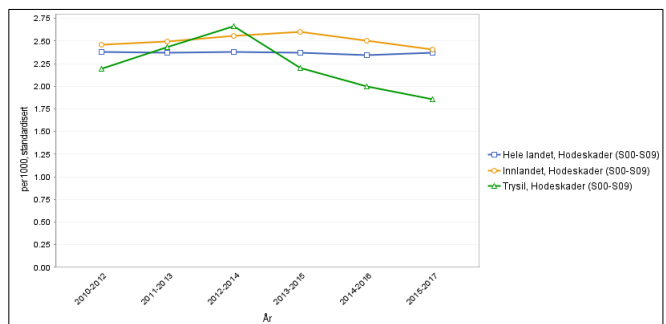
1. Personskader, behandlet i sykehus

Status

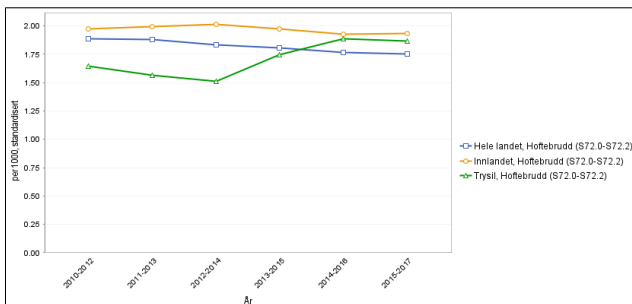
Figurene viser antall pasienter innlagt (dag- og døgnopphold) i somatiske sykehus for personskader (totalt), hodeskader, hoftebrudd og forgiftninger per 1000 innbyggere per år. Tidsperioden som er tilgjengelig som statistikk er fra 2010/2012 til 2015/2017 (3 års gjennomsnitt). Dersom en person legges inn flere ganger i løpet av kalenderåret med samme sykdom/lidelse, telles vedkommende kun én gang. Statistikken viser 3 års glidende gjennomsnitt. Når det gjelder personskader behandlet i sykehus (totalt), så viser figur 1 at Trysil, sammenlignet med Innlandet og landet for øvrig, ligger så vidt under fylkes- og landsnivå. Figur 2 viser at Trysil har færre hodeskader enn fylket og landet. Figur 3 viser at Trysil har flere hoftebrudd enn landet, men færre enn fylket. Figur 4 viser at Trysil har færre forgiftninger enn både fylket og landet.

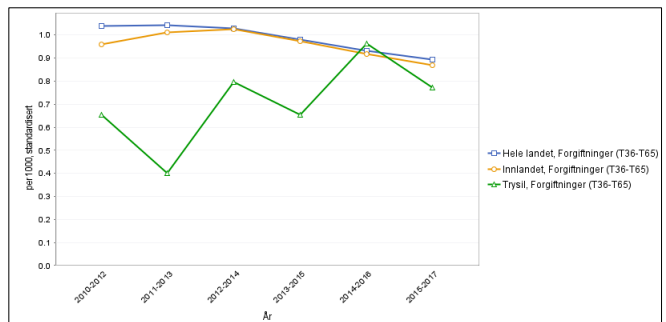
Figur 1. Spesialisthelsetjenesten, somatikk – personskader (S00-T78) (omfatter hodeskader, hoftebrudd og forgiftninger), 3 års glidende gjennomsnitt, alle aldre, kjønn samlet, per 1000, standardisert. Kilde: Kommune helsa statistikkbank/Norsk pasientregister (NPR).

Figur 2. Spesialisthelsetjenesten, somatikk – hodeskader (S00-S09), 3 års glidende gjennomsnitt, alle aldre, kjønn samlet, per 1000, standardisert. Kilde: Kommune helsa statistikkbank/Norsk pasientregister (NPR).

Figur 3. Spesialisthelsetjenesten, somatikk – hoftebrudd (S72.0-S72.2), 3 års glidende gjennomsnitt, alle aldre, kjønn samlet, per 1000, standardisert. Kilde: Kommune helsa statistikkbank/Norsk pasientregister (NPR).

Figur 4. Spesialisthelsetjenesten, somatikk – forgiftninger (T36-T65), 3 års glidende gjennomsnitt, alle aldre, kjønn samlet, per 1000, standardisert. Kilde: Kommune helsa statistikkbank/Norsk pasientregister (NPR).

I følge *Skadeforebyggende forums skadebarometer* for Trysil så kan man basert på nasjonale tall regne med 789 skader i løpet av året (som vil oppsøke lege). Videre vil 79 personer bli innlagt på sykehus hvert år pga. skader og det anslås at 2 personer i Trysil vil dø hvert år pga. skader. Basert på nasjonal statistikk så antydes noe om hvor ulykkene i Trysil vil skje:

Årsaksforhold

Personskadestatistikk er dobbeltsidig. Avhengig av type aktivitet vil personskader kunne være uttrykk for fysisk aktivitet med økt risiko for skade, men kan også være signal om forhold hvor man ikke forebygger godt nok. I Trysil finnes oppbygd kompetanse for skadehåndtering lokalt med bakgrunn i turistskader. Lave tall for Trysil, som har en høyere eksponering for risikoaktivitet, kan derfor være et uttrykk for lokal håndtering av skader. Sykehusbehandlede personskader viser kun omfanget av de alvorligste skadene.

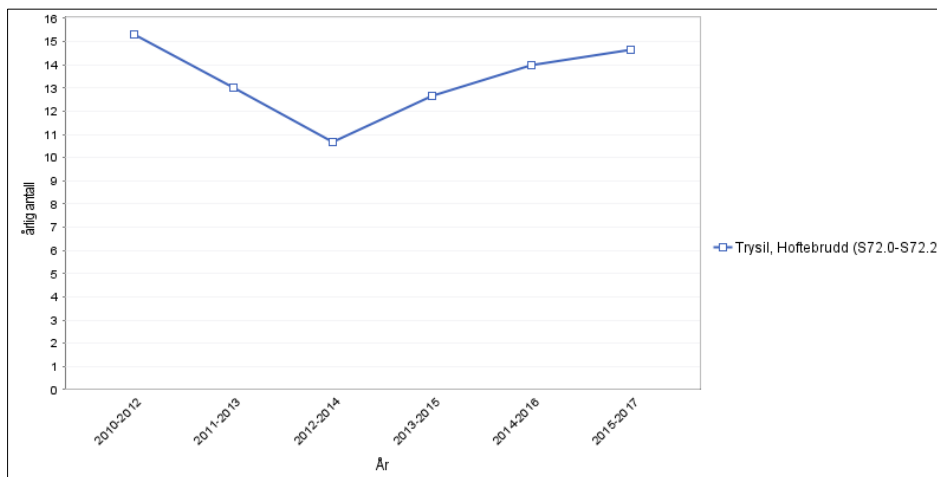
Konsekvenser

For personskader kan sykehusinnleggelse gi en pekepinn på potensialet for forebyggende innsats. Selv om dødeligheten av skader og ulykker har gått nedover siden 1950-tallet er ulykkeskader fortsatt et helseproblem, spesielt blant barn, unge og eldre. Blant eldre er hoftebrudd spesielt alvorlig, fordi det kan medføre redusert funksjonsevne og behov for hjelp, og dermed redusert livskvalitet. Blant ungdom og unge menn forårsaker trafikkuulykker både redusert helse og tapte liv.

2. Hoftebrudd, behandlet i sykehus

Status

Figur 5 viser antall pasienter over 75 år innlagt (dag- og døgnopphold) i somatiske sykehus for hoftebrudd per år (angitt som gjennomsnitt over 3-årsperioder). Diagrammet viser en økende tendens i antall hoftebrudd blant eldre i Trysil i siste del av perioden. Tidsperioden som er tilgjengelig som statistikk er fra 2010/2012 til 2015/2017 (3 års gjennomsnitt).

Figur 5. Spesialisthelsetjenesten, somatikk – hoftebrudd (S72.0-S72.2), alder 75+, kjønn samlet, årlig antall (angitt som gjennomsnitt over 3-årsperioder). Kilde: Kommunehelsetatistikkbank/Norsk pasientregister (NPR).

I følge *Skadeforebyggende forums fallbarometer* for Trysil så viser registrerte opplysninger 1,9 hoftebrudd pr. 1000 innbyggere. Ulykkesstatistikken viser at det er i gjennomsnitt 18,7 hoftebrudd i Trysil pr. år. Hoftebruddene i Trysil koster samfunnet årlig kr 9 900 000. Noe av dette dekkes av staten. Kommunen må selv betale cirka kr 4 950 000. En kommune som forebygger to hoftebrudd sparer 1 million kr.

Årsaksforhold

Den økende tendensen kan handle om økende andel eldre i Trysil, men kan også være et uttrykk for manglende forebygging av bl.a. fallrisiko. Ofte kan faktorer som påvirker forekomsten være sammensatte.

Individuelle betingelser:

- **Alder og kjønn:** Risikoen øker betraktelig etter 75-årsalderen og kvinner (2/3) er mer utsatt for fall enn menn (1/3). Framskrivninger viser at antallet vil øke i fremtiden, jf. aldrende befolkning.
- **Fysisk og psykisk tilstand:** Evne til å forflytte seg, benskjørhet (osteoporose), nedsatt syn, svikt i balanseorganer, neurologiske skader, kognitive og emosjonelle tilstander.
- **Underernæring**
- **Legemidler:** Bivirkning av legemidler er ofte medvirkende årsak til fall.
- **Alkohol:** Eldre drikker mer alkohol i dag enn for 15 år siden og økningen er størst i aldersgruppen 66-79 år.
- **Aktivitet:** Studier viser at de mest inaktive og mest aktive er i høyeste risikogruppe.

Ytre faktorer:

Forhold i boligen og utemiljøet. Forekomst av fall varierer med ytre faktorer som is og glatte veier, dårlig fottøy og u hensiktsmessig bekledning, løse tepper og dårlig belysning.

Konsekvenser

Ulykker og skader er en stor folkehelseutfordring og fall er den hyppigste ulykkestypen hos eldre. Rundt 80 % av alle skader og ulykker blant eldre over 65 år skyldes fall, *hvor de fleste skjer i og rundt hjemmet*. Den vanligste og mest invalidiserende skaden blant eldre er hoftebrudd. På landsbasis er det mer enn 9000 nye hoftebrudd hvert år (ett brudd hver time i døgnet). Dette er en stor kostnad for kommunene, men også en belastning for den som pådrar seg skaden. Redusert livskvalitet over tid kan føre til langvarig eller permanent funksjonstap som altfor ofte blir starten på et omsorgsbehov, hjelp fra helse- og omsorgstjenesten eller varig sykehjemsplass.

3. Ski- og sykkel-skader

Status

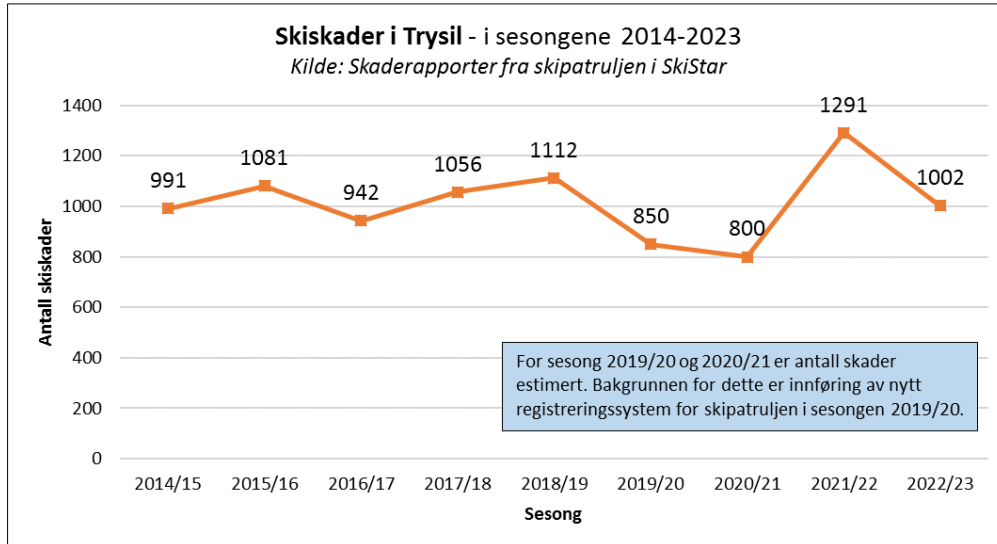
Trysil er en turistkommune med turisme framfor alt rettet mot ski (vinter) og sykkel (sommer). Aktivitetene medfører på den ene siden en økt risiko for skade og på den andre siden mulighet for fysisk aktivitet og å være i natur/grøntområder.

Figur 6 angir antall **skiskader** per sesong – registrert av skipatroljen i SkiStar. Statistikken angir en relativt jevn mengde skader per sesong i registreringsperioden – med en topp i sesongen 2021/22. Tallene for sesongene 2019/20 og 2020/21 er noe usikre i og med at antallet er estimert, jf. innføring av nytt registreringssystem. Disse tallene er også lavere enn andre år – og dette henger nok sammen med koronapandemien og de påfølgende restriksjonene (smitteverntiltak). Antall besøkende var færre og aktiviteten var redusert – noe som følgelig påvirket skadestatistikken.

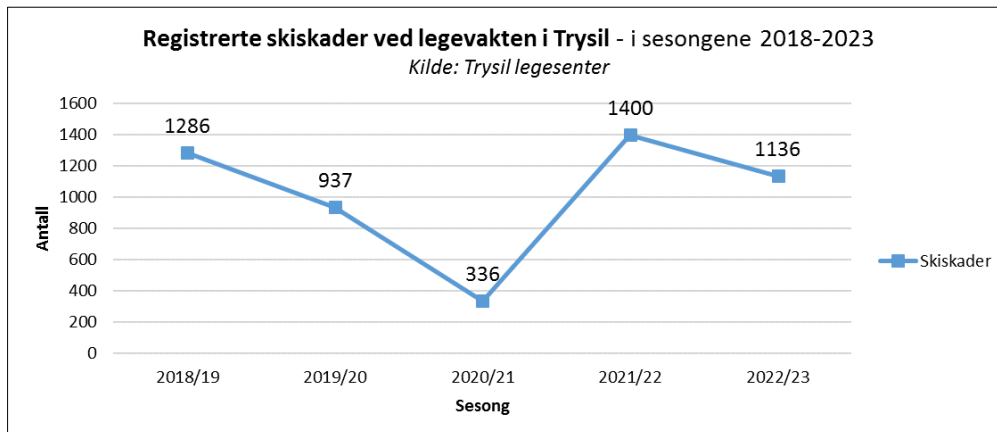
Figur 7 som viser registrerte skiskader ved legevakten samsvarer med antallet skader registrert av skipatroljen – diagrammene følger hverandre. Det er dog registrert flere skader ved legesenteret, men dette er naturlig da skadede kan ha oppsøkt legevakt i etterkant eller direkte (ikke via skipatroljen). Det er noe avvik for sesongen 2020/21 – hvor skipatroljen har estimert ca. 800 skadetilfeller, mens legevakten har registrert 336 skiskader. På grunn av pandemien så var det redusert skiaktivitet denne sesongen (redusert/ingen turisme). Også sesongen 2019/2020 ble påvirket av pandemien – med «nedstengingen» av Norge i mars. Statistikken viser en reduksjon i skadetilfeller denne sesongen.

Statistikken i figurene 6, 7 og 9 sier ikke noe om type skader eller skadenes alvorlighetsgrad, ei heller om hvor mange av lokalbefolkningen som skader seg (inkluderer også turister/besøkende).

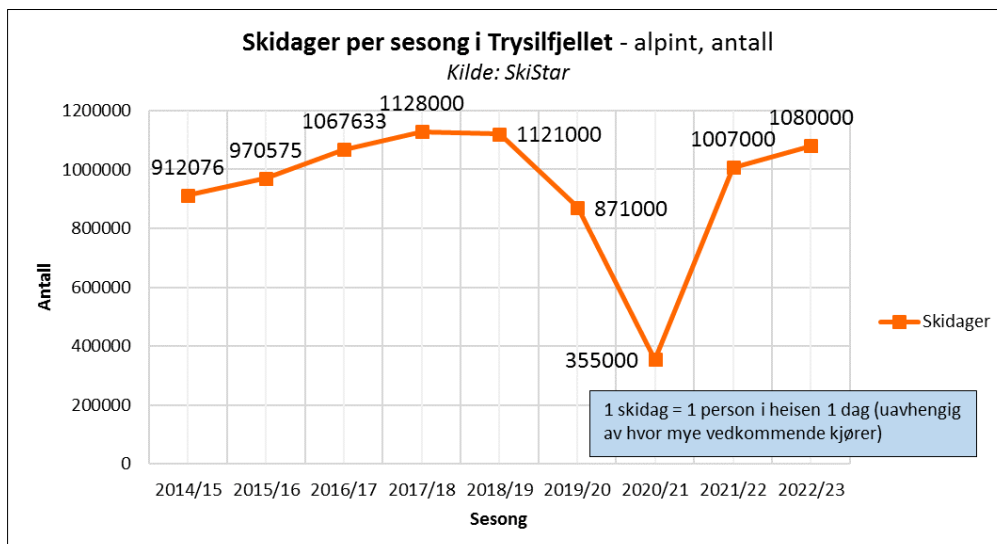
Figur 8 viser **antall skidager** per sesong – og en sammenligning av figurene (figur 6, 7 og 8) viser at antallet skader sammenfaller med aktivitetsnivået (antall skidager). Skadestatistikken fra SkiStar viser en relativt stabil kurve – dersom man ser på tallene for hele perioden. Registrerte skader av skipatroljen viser i overkant av 1000 skiskader pr. sesong – og ved legesenteret er det registrert noe mer dersom man ser bort fra pandemiperioden. En sammenligning av figurene viser likevel en ganske tydelig sammenheng mellom aktivitet og skadeomfang. Sesongen 2022/23 viser dog en nedgang i skader til tross for en økning i antall skidager, sammenlignet med sesongen før.

Figur 6. Kilde: SkiStar, Trysil.

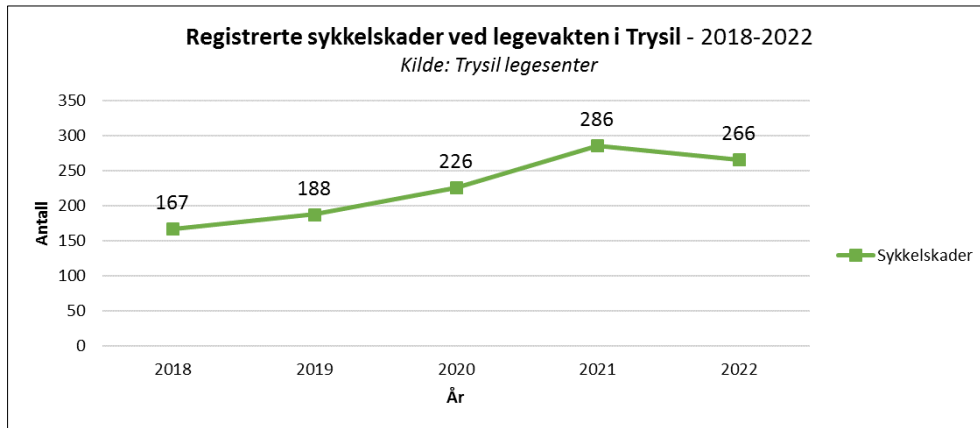

Figur 7. Kilde: Trysil legesenter.

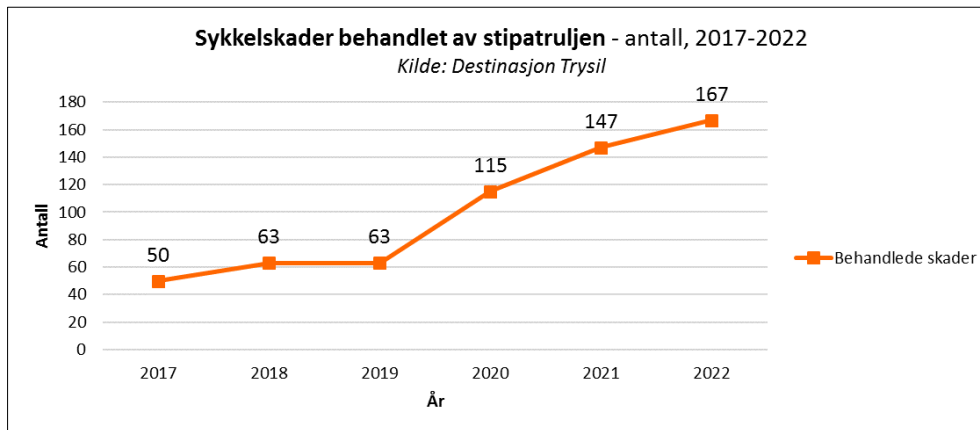

Figur 8. Kilde: SkiStar, Trysil.

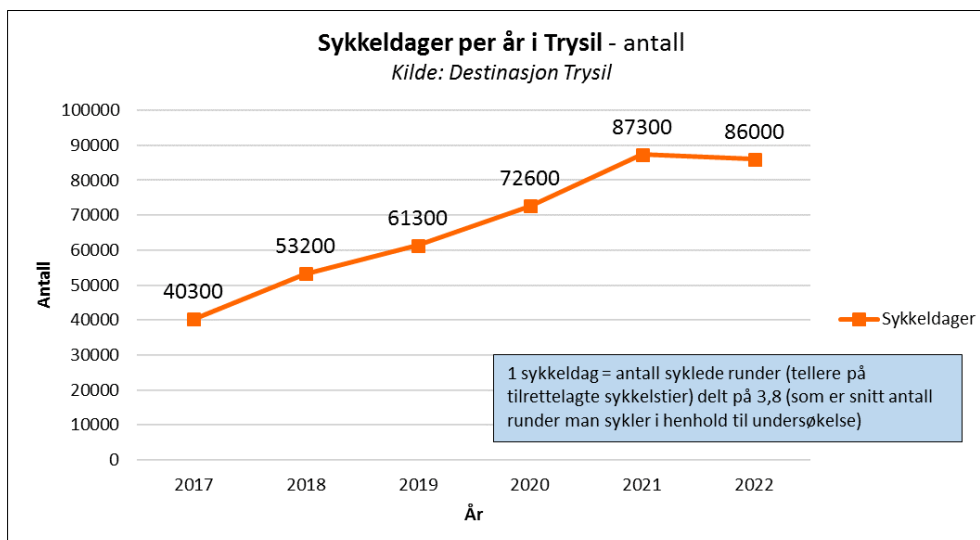
Figur 9 viser registrerte **sykkelskader** ved legevakten i Trysil – og figur 10 viser antall behandlede skader av stipatroljen. Statistikken viser en økning av skadetilfeller for hvert år. Dersom man sammenligner skadetilfeller i figur 9 og 10 med antall sykkeldager per år i figur 11, så er det en klar sammenheng mellom den økte aktiviteten og antall skadetilfeller. Sykkeltilbudet – i form av antall stier, vanskelighetsgrad mv. – har også økt, noe som også kan påvirke skadeomfanget. Samtidig så kan man også anta at ferdighetsnivået til aktive syklister også øker, som igjen kan være skadereduserende.

Figur 9. Kilde: Trysil legesenter.

Figur 10. Kilde: Destinasjon Trysil.

Figur 11. Kilde: Destinasjon Trysil.

Årsaksforhold

Ski- og sykkelaktiviteter medfører en økt risiko for skade. Det er naturlig at økt aktivitet øker risikoen for skade, men det kan også være et uttrykk for potensiale for forebygging. Bruk av beskyttelse som hjelm mv. forebygger en del skader.

Konsekvenser

Å få en skade i ung alder kan medføre konsekvenser for deler eller hele livet med nedsatt livskvalitet, sykefravær og funksjonsnedsettelse.

Økt aktivitet bidrar derimot positivt til folkehelsen med dokumenterte effekter på psykisk helse, fysisk helse og opplevd livskvalitet.

Tilgjengeligheten til alpinanlegget bedømmes å være et viktig positivt bidrag til folkehelsen i Trysil. Tilgjengeligheten for barn og unge i alderen 7-16 år er enkel, jf. gratis sesongkort og lav pris på å leie utstyr.